

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Пламен Божинов, Институт за исторически изследвания
при БАН

Относно: конкурс за заемане на академична длъжност „професор“ по професионално направление 2.2. История и археология, специалност „История на България“ (Социална история, XV–XVIII век) – за нуждите на секция „Българите, Османската империя и Европа“, Институт за исторически изследвания при БАН, обнародван в „Държавен вестник“ – бр. 111, 31 декември 2021 г.

Доцент д-р Олга Тодорова Тодорова е единствената кандидатка, която е подала документи по обявения конкурс от Института за исторически изследвания. Тя е приложила законосъобразно, коректно и прецизно всички необходими документи и материали, изискващи се по ЗРАСРБ. Доц. О. Тодорова участва в конкурса с една монография, която е хабилитационен труд, и 30 студии и статии, обнародвани в реномирани научни издания в страната и чужбина. От приложените справки и таблици е видно, че трудовете на доц. Тодорова съвкупно отговарят на националните наукометрични изисквания. Публикациите и останалите научни и преподавателски дейности, с които кандидатката участва в конкурса, са обнародвани и извършени след заемането от нея на академичната длъжност „доцент“. Всичко изложено дотук ми позволява да пристъпя към анализ на трудовете и материалите по конкурса.

Олга Тодорова е възпитаник на Историческия факултет на Софийския университет (1977–1981), а в периода 1983–1986 е аспирант/докторант в Института по история, където защитава дисертация на тема „Православната църква и българският народ през XV–третата четвърт на XVIII век“ (1987). Цялата ѝ последваща научна кариера е свързана с Института, като последователно преминава през всички стъпала на научната йерархия от проучвател (1987) до доцент (1999). От 2008 г. до настоящия момент е избирана без прекъсване за член на Научния съвет, а между 2008 и 2012 е негов заместник-председател. Вече повече от десет години ѝ е гласувано доверие да бъде ръководел на секция „Българите, Османската империя и Европа“. Това е безспорен показател за уважението, с което се ползва сред членовете на Секцията и в Института. След 2000 г. чете три курса лекции в СУ. Специализира последователно в Москва (1989–1990), Кеймбридж (1995) и Истанбул (1999), което съществено допринася за оформянето и израстването ѝ като учен. До момента има издадени три самостоятелни книги и още три в съавторство.

През годините като член на секцията „Българите, Османската империя и Европа“ имах възможността отблизо да следя научната и организационната работа на доц. О. Тодорова. „В движение“ се запознавах нейните основни трудове, които се отличават с много добро познаване на историческите факти, достъпните ѝ документи и научна литература, както и с тяхната задълбочена интерпретация. Характерен маниер в работата на авторката на рецензираните трудове е да подхожда с критичен поглед към всеки един разглеждан от нея социокултурен проблем, да търси корените и причините за появата, същността и развитието му, да ги анализира всестранно и проникновено. Отличителен почерк в изследователската ѝ работа е да не слугува на утвърдени в научните среди и в общественото пространство теории, а да ги подлага на обстоен анализ и да се бори за преодоляването на онези от тях, които не отговарят на данните в изворите и документите от епохата. Толерантна към чуждото мнение, О. Тодорова има качеството да бъде независима, последователна и твърдо да отстоява своите виждания и убеждения, които по правило са подплатени със солидни научни аргументи.

Трудно е в едно кратко становище да се обхване и представи с няколко думи голямото многообразие от теми и сюжети в предложените за рецензиране трудове. И все пак трябва да се отбележи, че своята изследователска дейност доц. О. Тодорова започва с проучване на историята на Българската православна църква и култура през ранните векове на османското владичество, което завършва със защита на докторска дисертация и след това с издадена книга (Православната църква и българите през XV–XVIII в. София, 1997). За достойнствата на този труд красноречиво говорят многобройните му цитирания от авторитетни учени у нас и в чужбина (вж. Справка с цитирания..., с. 2-13). Интересът на авторката към темата не се прекъсва с издадената монография, а се разширява и задълбочава (вж.: № 7, 9, 10, 16, 18, 20, 21 от списъка с публикации). Едновременно с това тя работи и в други области на социалната история: междуетническите и междуконфесионалните взаимоотношения, история на жената, брака, семейството и детето на Балканите в периода XV–XVIII в. (вж.: № 3, 4, 5, 6, 16, 17). Този нов етап в научното творчество на доц. О. Тодорова намира реализация чрез обнародването на второто ѝ голямо монографично изследване (Жените от Централните Балкани през османската епоха, XV–XVII век. София, 2004), което също се радва на заслужено голям интерес сред специалистите (вж. Справка с цитирания..., с. 13-17). По този начин изследователските полета, върху които доц. Тодорова работи, обхваща все по-широки пространства от социалните отношения и структури в българските земи през „класическия период“ на османската епоха.

Доц. О. Тодорова има вроден и внимателно култивиран усет да открива за науката по-малко изследвани, но актуални и обществено

значими теми, които бързо привличат вниманието както на специалистите, така и на по-широката културна общественост. Тази констатация в пълна мяра се отнася и до темата за домашното робство и робовладение в османска Румелия. Книга със същото заглавие е представена като хабилитационен труд в настоящия конкурс (София, Изд. къща „Гутенберг“, 2021, 444 стр.). За този мащабен като обем и обхват на засегнатите проблеми труд на първо място трябва да се каже, че е изграден по класическия историографски образец върху впечатляващ брой от османски, български, балкански, славянски и западноевропейски извори с разнообразен произход и жанр и на многобройна българска и чужда научна литература (в библиографията към книгата са посочени 594 заглавия на български, английски, френски, руски, сърбохърватски, турски и гръцки език). Подчертано водещи в изследването обаче са документите от кадийските регистри в София, Русе и Видин.

Впечатлява хронологическият обхват на изследването, който се простира в един много дълъг темпорален отрязък: от османското завладяване на Балканите през XIV–XV в. до края на XIX в. Така авторката проследява на практика три различни исторически епохи от битието на робите в османска Румелия – Късното Средновековие, Ранното предмодерно време и Българското възрождение. Сам по себе си този факт е достатъчен, за да покаже мащабите на представеното от доц. Тодорова в конкурса изследване.

Професионалният подход на авторката проличава и в разнообразната проблематика, засегнатата в книгата. Тя не се задоволява само с това да проследи присъствието на домашни роби и робовладелци в Румелия, но търси обяснение и на много други проблеми, свързани с изпълняваните от тях социални роли: от това кои са причините, породили робската институция в ранноислямските общества и държави, през начините на рекрутиране на роби в Османската империя през столетията и специфичните условия, при които те живеят, та до интеграцията и дезинтеграцията им в новите за тях социални условия. Не са пропуснати и въпросите за престъпленията, извършвани от робите, и съответно наложените им наказания от господарите и обществото. Богатата ерудиция и тънкият усет за детайлите позволяват на доц. Тодорова да разкрива пред читателя интригуващи картини, изпъстрени с конкретни лица и вълнуващи човешки съдби. Авторката релативизира обекта на изследването си, като го поставя в сравнителен план с подобни практики в средиземноморския свят. По този начин тя успешно го разкрива пред читателя в реалните измерения на неговото време и пространство.

По лесно обясними причини за мен особен интерес предизвика Епилога, в който се представя и анализира робството в Османската империя през XIX в. и отношението на възрожденските българи към този болезнен социален феномен. След обнародването на книгата конкретно

този текст придоби по-широко публично разпространение и провокира нееднозначни реакции сред читателската аудитория. Веднага обаче трябва да подчертая, че от чисто научна гледна точка и в тези страници доц. Тодорова прави съществени приноси, разкривайки не само залеза на робската институция, но също така и анализирайки присъствието, метаморфозите и различните значения на термина „робство“ в политическата и обществената култура на българите от края на XIX до първите години на XXI в.

Никои продукт на човешки ръце не може да бъде напълно свършен. Слабостите в труда на доц. Тодорова обаче не са свързани с недостатъци в използваните от нея изследователски методи или в характера на анализа и стила на изложението ѝ, а в непълнотите на изворовата база, която винаги може да бъде допълвана и разширявана. Вярвам, че при първа възможност тя ще продължи своята работа в тази насока. Бих бил изненадан обаче, ако в близко бъдеще в българската историография се появи от друг автор подобно задълбочено изследване по темата.

Обнародваните трудове на доц. Тодорова съдържат безспорни и значими приноси в областта на социокултурната история на българския народ за периода XV–XIX в. Те я представят пред читателската аудитория като утвърден учен със забележимо и трайно присъствие в научния живот у нас и в чужбина.

Направеният по-горе анализ на участващите в конкурса научни трудове, документи и справки ми позволяват напълно убедено и без колебание да гласувам за присъждането на **Олга Тодорова Тодорова** на **академичната длъжност „професор“** по професионално направление 2.2. История и археология, специалност „История на България“ (Социална история, XV–XVIII век) за нуждите на секция „Българите, Османската империя и Европа“.

12 април 2022 г.

Подпис:.....
(Пламен Божинов)